

TÜRK MODERNLEŞMESİ ALDATMACASI

H. Bayram Kaçmazoğlu

Özet: Türkiye’de son yıllarda Batı dışı modernlikten, Türk modernleşmesinden, Türkiye’ye özgü bir modernleşme modelinden söz edilmeye başlandı. Makale, bunun mümkün ve gerçek olmadığını, olamayacağını; olanın muhafazakâr ve geleneksel çevrelerin görüntüsel açıdan Yenidünya düzenine adaptasyonu; bireyci ve hazcı yaşam biçimine ikame, muhafazakâr Batıcılığa olduğu iddiasındadır.

Anahtar Kelimeler: Batıcılığa, modernleşme, Batı dışı modernlik, Türk modernleşmesi

Deception of Turkish Modernization

Abstract: During the recent years in Turkey it has been rumored about a kind of Non-Western modernism, Turkish modernization and a model of modernity that is only specific to Turkey. This article claims that such a kind of modernism is not possible and real also it can't be so. It claims that the existing modernism is an adaptation from a visual perspective to the New World order by conservative and traditional circles. It is a substitution to an individualistic and a hedonistic lifestyle and it is a conservative Westernism.

Keywords: Westernism, Modernization, Non-Western Modernism, Turkish Modernization

1980’den sonra Türkiye’de liberalleştirme, muhafazakârlaştırma politikalarıyla birlikte bir de Türk modernleşmesinden, Batı dışı modernlikten söz edilmeye başlanılır. Amerika ve Batı dünyasının muhafazakâr iktidarları, 12 Eylül askeri darbesiyle, ülkede yönetimi teslim ettikleri “yandaş iktidar” aracılığıyla, sosyo-ekonomik yapıyı yeni dünya düzeni doğrultusunda biçimlendirme girişiminde bulunurlar. Yeni gibi duran, renkli ve şekilsiz bir yapı ortaya çıkar. Batı’nın muhafazakâr politikaları kapsamında, Türkiye gibi daha birçok ülkenin farklı ve zengin birikimleri evrilerek yeni dünya düzenine adapte edilir. Türkiye’deki muhafazakâr ve geleneksel çevrelerin yaşam biçimleri ve görüntüleri de bu doğrultuda değiştirilerek modernize edilir. Bu muhafazakâr modernlik projesiyle, dünyadaki farklı kültürlerin zengin yaşam deneyimleri yok edilerek, onların yerine bireyci ve hazcı bir yaşam tarzı ikâme edilir. Ortaya çıkan yeni görüntüler, Batı yanlısı bu siyasal tercihlerin savunucusu konumundaki sosyologlar tarafından olumlu karşılanır; ortaya çıkan durum yeni kavramlarla tanımlanmaya çalışılır. Bu süreçte ortaya atılan Batı dışı modernleşme uydurması, dönüp dolaşıp ülkemizde Türk modernleşmesi şeklini alır.

Türk modernleşmesi görüşü, özellikle belirli bir eğilimin düşün dünyasında karşılık bulur. Bu anlayışa göre, güya, Batı'dan bağımsız, yerli, Türkiye'ye özgü bir modernleşme modeli gelişmiştir. Bu modernleşme biçimi yerli, muhafazakar, Batı dışı, kendine has özelliklere sahiptir. Batı modernleşmesinin belirli empozelerine karşı, kendi alternatif yaşam biçimini üreten yeni bir yapı ortaya çıkmıştır. Türk modernleşmesi yaklaşımı, bize özgünlük anlayışının bir başka biçimidir. Bize özgünlük; tamamen bize ait olursa, kendine özgü siyaset, kavram, anlayış üretebiliyorsa özgündür. Yoksa, biz özgünüz demekle, özgünlük olmaz. Bu anlayışa sahip çevrelerin bir yandan özgünlükten bahsederken, diğer yandan Batı sokaklarını aşındırmanın bile Türk insanını eğitip geliştireceği söylemini dile getirmesi, ikiyüzlülük ve aşağılık kompleksidir.

Türk modernleşmesi diye bir şey mi var? Modernleşme, Batı dillerinden süzülüp gelen ve muhafazakâr yazarların içselleştirdiği bir tür Batıcılışıdır. Bu siyasal ekibin, Batı çıkarları doğrultusunda, Batı'ya "biz geleneksel, dinsel, kendimize özgü modernlik yapabiliriz" türünden verdikleri bir cevaptır. Başka bir anlatımla, muhafazakâr anlayışların küreselleşmesidir. Kültürün sert ve dirençli yanlarının yumuşatılarak ve Batılı yaşam tarzlarını köylere kadar sokarak yapay bir görüntü ortaya çıkarmaktır. Toplumlar arası ilişkilerde yeni çıkış yolları üretmeden, toplumsal sorunların aşılmasında yeni ve ileri düzeyde, mevcut durumu aşan bir çözüm ortaya koymadan, Türk modernleşmesi veya Batı dışı modernlik diye bir şeyden söz edilebilir mi? Toplumlar arası ilişkilerde yeni çıkış yolları üretildiğinde ise zaten bunun adı Batı dışı modernlik, Türk modernliği değil bambaşka bir şey olur. Zira, modernlik egemen ve sömürgeci Batı düzeninin genel yansımasıdır. Batı düzenini temize çıkarmak ve evrenselleştirmek adına yerel tonlamalara vurgu yapmakla ve kavramsallaştırmalara başvurmakla, mevcut düzeni aşmak olanaksızdır. Modernliğin yeni tonlarına vurgu yaparak, farklı adlar vererek, sorunları görmezlikten gelmek, Batı dışı çözüm bulunduğu sanısını yaymak büyük bir yanılgıdır. Bu tür yaklaşımlar, Batı'nın eteğine yapışmak, onun övgüsünü ve savunusunu yapmak dışında bir işe yaramaz.

Göbeğine kadar Batı ile bütünleşmiş, Batı'ya bağlanmış, siyasal, ekonomik ve daha birçok konuda Batı'nın çıkarları doğrultusunda kendi çıkarlarından vazgeçmiş, bunu düşüncesinin, anlayışının merkezine yerleştirmiş bir yapının modernleşme ile ve ona benzeyen oluşumlarla Batı siyasetini aşan bir yapı elde etme olanağı yoktur. Ancak ve ancak ondan türeyen ve onun yansımaları olan yapılar ortaya çıkar ki, bu da övülenilecek bir durum değildir. Diğer yandan, Batı'ya her yanı ile teslim olmuş bir yapının kendine özgü, bağımsız bir şey başarabilmesi de mümkün değildir. Üstelik de Batı kökenli olan, Batılı özelliklerin sonucu olarak ortaya çıkan modernleşmeyle.

Yani, modernleşme ve ona benzeyen tüm oluşumlar, Batı sosyal siyasetini aşamaz. Diğer yandan, eğer Türkiye'ye özgü ve Türk insanının kendi çıkarları doğrultusunda, kendi sosyal özelliklerine bağlı olarak geliştirdiği özgün bir özellik varsa onun tanımlanması da modernite ile yapılamaz. Böyle bir durumda başka kavramlaştırmalara ihtiyaç vardır. Modernleşmenin Türkiye'de aldığı renklere, Türk modernleşmesi veya Batı dışı modernlik demekle Batıcılışma süreci ancak bu kadar çarpıtılabilir.

Mevcut durum, Batı'dan aktarılan bazı özelliklerin burada yeniden biçimlenmesidir. Batıcılışma, aynı zamanda modernleşme olarak da ifade edilebilir. Öyledir de. Batıcılışmanın adı dönem dönem değişir. Batıcılışma kavramının yıpranmasını önlemek adına sürece yeni isimler konur. Bu isimleri o amaçla koyanlar bir süre sonra kendileri de buna inanmaya başlar. Sonra sanılır ki gerçekten yeni bir şey üretilmiş. Ama öyle değildir. Böylece bu konularda derinlemesine bilgi sahibi olmayanların düşünceleri üzerinde kolayca oynayıp Batı'nın çıkarları doğrultusunda, Batı'ya sempati ile bakan kitlelerin sayısı artırılarak Batı karşıtı eleştiriler azaltılır ve emperyalizm adına dünyada yapılan katliamlar, soykırımlar, sömürü sistemleri, Batı dışı halklara karşı yürütülen işkenceler görmezlikten gelinir veya vicdanlar üzerinde yarattığı nefret duygusu körleştirilir. Hatta, Batı'nın Batı dışı dünyayı adam etme projelerine, yani katliamlarına tam destek verilir. Bu bağlamda, Türk modernleşmesi veya Batı dışı modernlik anlayışı, "herkes Batıcılışmak, Batı'nın siyasetinin bir parçası olmak zorundadır" anlayışının bir başka şekilde yorumudur.

Türk modernleşmesi, tarihsel sürece eklenen çağdaş/modern gibi sıfatlar dışında lehimize olan hiçbir yeniliğe, içeriğe sahip değildir. Yeni gibi duran Batı dışı modernleşme anlayışı da, toplumları Batı ile eklemlendirme, tüm muhalif unsurları ortadan kaldırarak Batı için sorun olmaktan çıkarma girişimidir. Bu anlayış, Batı'ya rağmen Batıcılışmadır; geçmiş dönemlerde Batıcılışmayı radikal bulan çevrelerin geleneksel, muhafazakâr yorumudur. Bu bir yerli-işbirlikçi söylemdir. Bu söylem, aynı zamanda Kemalist Batıcılışma anlayışını ve sistemin laiklik ilkesini, yine Batıcılışma kapsamında devre dışı bırakma projesidir.

Batıcılışma kavramının yıpranmışlığından, iticiliğinden herkesi kurtarıp ona yeni meşruiyet alanları sağlamak bu şekilde mümkün olabilir. Modernleşme olarak ifade edilen Batıcılışma sürecinin başına bir de Türk kelimesi eklenilince oldu size, Türk modernleşmesi. Bu akli evveler, aynı duruma, Çin'de Çin modernleşmesi, Sudan'da Sudan modernleşmesi, Kore'de Kore modernleşmesi demekteler. Ne fark eder? Her toplum Batı'nın kontrolü altına girip görüntü olarak da Batı'yı çağrıştırsın yeter. Elbette bir yönelim iklimi, coğrafyaya, sınıfsal özelliklere göre ufak tefek farklılıklar gösterse de esas değişimi-

yor. Temel amaç Batı hayranlığının, Batı çıkarlarının sözcülüğünü üstlenmektir. Böyle çarpık bir anlayışı, bir toplumun kendi özgünlüğü, kendi eseri, kendi öz benliğinin yaratıcılığı olarak görüp algılamak mümkün müdür?

Batı dünyasının çekim alanına giren, etkisinde kalan, benliğini yitiren; düşüncelerini, yaşam biçimini, dünya görüşünü şekillendiren eğitilmiş veya eğitimsiz gruplardan, Batı'yı bir bütün olarak sorgulamalarını beklemek abes olur. Toplumumuz açısından bu kafası karışık insan malzemesinin tarihini Tanzimat dönemine kadar geri götürebiliriz. Bir başka anlatımla, Batılı düşüncelerin etkisi ile kafaları karışmaya, kavramları birbirlerine katarak, anlamlarını karıştırarak yola çıkan "aydın" takımlarının telifçi tarihinin hikayesini 1860'larla başlatmak mümkündür. 1860'larda, Batı'dan aktardıkları ve birbiriyle çelişen, çatışan siyasal ve düşünsel içerikli kavramları, düşünceleri acemice, ürkekçe ele alan Yeni Osmanlılardan, bugün Batı'nın çıkarlarını kendinden emin ve ustaca, profesyonelce savunan "aydın" takımlarına gelmiştir. Kimin aklına gelebilirdi, 1860'ların ürkek gazetecilerinden bugünkü yerli lejyonerlerin türeyeceği. Ancak, gerçek olan bir şey var: Birkaç bağımsız ve özgün düşünür ve sosyolog dışında maalesef Batı referansı ve etkisi Türk aydınlarının kutsal inanç alanıdır. O alana dokunulamaz. İnançlı, imanlı ve geleneksel özelliklere sahip bir Müslümanın besmelesiz adım atmaması gibi, Batıcı aydınlarımız da Batı'yı örnek almadan yatak odalarını bile düzenleyemezler. Başka bir anlatımla, Batı'yı akıllarından çıkarmaları, onların hafızalarını ve inançlarını yitirmeleri anlamına gelir.

Osmanlı'da ve Cumhuriyet'in 1980'lere kadarki döneminde hiç olmazsa aydınların Batıcılığında bir mesafe, bir eleştiri boyutu vardı. Günümüzde bunların hiçbiri kalmadı. Burada anlaşılması en zor olan şey de daha önce Batı'ya karşı olan pek çok kesim ve özellikle muhafazakâr çevrelerin de Batıcılığın, yani modernleşmenin savunucusu haline gelmeleridir. Düşün tarihimiz üzerine çalışan kimi bilim insanlarımız Batıcıları zaman zaman sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırmalarda, genellikle kısmi Batıcılar ve bütüncü Batıcılar gibi ayrımlar yapılmıştır. Bugün böyle bir ayırım yapma olanağı bile kalmamıştır. Durum çok daha karmaşık hale gelmiştir. İslamcısından cemaatçisine, milliyetçisinden liberaline, sosyal demokratından sosyalistine kadar herkes Batıcı, pardon modernleşme yanlısı olmuştur. Artık her eğilim sanki bir ayrıcalıklı gibi "asıl Batıcı, gerçek Batıcı benim" diyerek; düşüncelerini, duruşlarını, yönlerini Batı'yı merkeze alarak ayarlamaya çalışmaktadırlar. 1950'lerdeki muhafazakâr sosyal bilimcilerin kulakları çınlasın. Onlar "Garplılığın neresindeyiz?" diye soruyor ve neden Batıcılığın konusunda başarılı olmadığımızı sorguluyorlardı. Evet şimdi bakıldığında "Garplılığın" tam da merkezindeyiz. Ancak kim başarılı oldu? Garplı mı, biz mi? 1950'lerde muhafazakâr aydınlarımız Batı'nın yanlış anlaşılıp al-

gılandığını, Batı'nın bilim zihniyetinin alınması gerektiğini söylerken, bugün Batı herşeyi ile ülkemizde taraftar bulmaktadır. Yanlış Batıcılığa maruz kaldık denilirken, 2000'ler Türkiye'sinde her kesim Batıcılığa-modernleşmeye zihniyet dünyası ile birlikte sahip çıkar hale gelmiş, onu içselleştirmiştir. Hatta kendi adına Batı'ya yerel renkler katarak Batı'ya rağmen Batı ile bütünleştiğini sanmıştır.

1950'lerin "Batıcılığın yanlış anlaşıldığı, zihniyetinin, biliminin algılanmadığı, asıl olanın Batı'nın yaşam tarzı değil, bilim zihniyetidir" diyen anlayışın 2010'lara yansımalarıdır. Türk modernleşmesi söylemi, Türk düşüncesinde muhafazakâr düşüncenin Batıcı söylem tarzının devamlılığını ve bu devamlılık içerisinde biçimsel değişimini de ortaya koymaktadır. Batı'yı referans alan, ama Batı'dan bağımsızmış gibi bir anlayış. Abdullah Cevdet'in aşırı Batıcılığı karşısında "teknikte Batı'yı örnek alalım ama kültürümüz üstün özellikleri ile bize yeter" diyen anlayışın 1950'li yıllardaki yansımaları, "gelişmemiş olmamızın nedeni Batı'nın bilim zihniyetini alamamamız" diyen anlayışın 2000, milenyumlu modeli, Türk modernleşmesi kavramsallaştırmasıyla karşımıza çıkmaktadır.

Batı ile karşılıklı ve eşit koşullarda ilişki kurmak, etkileşim içerisinde olmak ve bu ilişkiyi sürdürmek başka şeydir, Batı'ya bağımlılığı yaşamın tüm alanlarına taşımak, Batı'nın etkisi altında kalmak ve herşeyi Batı'ya göre tanımlamaya çalışmak başka şeydir. Bir toplumun kimliğini, kişiliğini, kendi özelliklerini korumasının ve sürdürmesinin yolu, rakip kimlikler karşısında edilgen değil, eşit pozisyonda ilişki yürütmesidir. Kimliğinde meydana getirmek istediği değişimleri de yine kendi tercihleriyle, kimsenin etkisinde kalmadan, çıkarları doğrultusunda kendisinin gerçekleştirmesidir. Başka toplumlara sırnaşarak hiçbir toplumun ayakta kaldığı görülmemiştir. Toplumlar, mevcut toplumlar arası ilişkileri aşacak çözümler ürettikleri sürece ilerlemiş ve yaşamışlar; sorunlarına çözüm üretebilme potansiyellerini yitirdiklerinde ise köleleşip tarihten silinmişlerdir.

Batı dışı modernlik diye bir şey mümkün olabilir mi? Modernleşmenin aslı, esası Batı'dır, Batı burjuva düzenidir. Bu anlayış, anlayışı kamufle edenlerin yaklaşımlarına, olayın ruhuna aykırıdır. Batılı yapılardan kopye çekerek Batı'ya karşı alternatif yaratılabilir mi? Bu tavır, "bakın biz farklıyız ama sizdeniz. Bizden size hiçbir zarar gelmez, sizi örnek alıyoruz ve size karşı değiliz. Varımız yoğumuz sizin çıkarlarınıza, sömürü düzeninize feda olsun. Yeter ki siz bizi tamamen dışlamayın. Sizin modern köleleriniz olmaya razıyız" yaklaşımıdır. Bu anlayışlardan ne güçlü bir Batı karşıtlığı, Batı sorgulaması doğar ne de bu anlayışlar Doğu'nun Batı karşısında güç oluşturmasını sağlar. Bu anlayış güç birliğini Batı çıkarları adına parçalama, Batı'nın egemenliğine hizmet etme anlamına gelir. Safını, yerini belirlemeden, tarihi gö-

revini bilmeden Batı'ya sırnaşarak, Batı'ya alternatif olunamaz. Önce yerini bilmek, o bilince, tarihe ve tarihsel bilince sahip olmak gerekir. Batı dışı bir bilince, dünya görüşüne, bakış açısına sahip olmadan toplumumuzun çıkarlarını korumak mümkün olamaz ve olamadığı da yakın tarihimizde tüm çıplaklığı ile görülmektedir.

Türk modernleşmesi kavramı kopyedir. Orijinal bir şey yapıyorsa, bir konuda gerçek anlamda gelişme varsa, onu tanımlayan kavramlar da tamamen ayrıdır. Elbette Batı ile iletişim, etkileşim, işbirliği olacaktır. Ama bu karşılıklı, iki yanlı, eşit koşullar altında olmalıdır. Bu, kabullenmeyi ve teslimiyeti ile değil, mevcut durumu aşan bir siyaset üretmeyi, sorunları çözme-yi kapsamalıdır. Kendi çıkarlarımız adına kendi yolumuzu belirleyip kendi siyasetimizi, kendi toplum çıkarlarımız adına üretmeliyiz. Kendi gücümüze dayalı kendi siyasetimiz kapsamında yeni bir dünya için başkalarının siyasetine taşeronluk yapmamak gerekmektedir.